

(ה) 'משרד הראשי למשק ולמינהל של הס"ס'

(Wirtschafts - Verwaltungshauptamt; WVHA). מרכז המינהל של פעילות הס"ס בכלכלה שמושבו היה בברלין. המשרד הוקם ב-1 בפברואר 1942, ובא במקומו של המשרד הראשי למינהל ולמשק (Verwaltung Und Wirtschaft) ושל המשרד הראשי לתקציב ולבנייה (Haushalt Und Bauen) שהיו מופקדים על תקציבי הס"ס ועל מפעלי הבנייה והכלכלה שלו. המשרד הראשי לתקציב ולבנייה היה מופקד על תקציבי המדינה שהוקצו לס"ס, ושכיסו את רוב תקציבן של היחידות הצבאיות של הס"ס שנקראו Verfügungstruppen (אחר-כך הוסב שמן לופן ס"ס – Waffen SS – דהיינו, הס"ס החמוש) ושל יחידות גלגלת המת, שהופקדו על השמירה במחנות הריכוז. המשרד הראשי למינהל ולמשק היה מופקד על הכספים שקיבל הס"ס מן המפלגה הנאצית, שהס"ס היה אחד מגופיה. הסתעפות פעילויות הכלכלה של הס"ס וגידול הופן ס"ס הכבידו מאוד על מבנה המינהל, ולפיכך מוזגו המשרד הראשי למינהל ולמשק והמשרד הראשי לתקציב ולבנייה ואורגנו מחדש במסגרת WVHA.

הפיקוח על מחנות הריכוז, שעד אז היה בידי המשרד הראשי של הס"ס (SS Hauptamt), נמסר אף הוא לידי WVHA והיה לאגף D (Amtgruppe D) בגוף החדש.

לראש המשרד החדש מונה ס"ס אוברגרופניפירר אוסולד פול, שלפני-כן עמד בראש המשרד הראשי למינהל ולמשק והמשרד הראשי לתקציב ולבנייה כאחד. ס"ס בריגדפירר ריכרט גליקס, שלפני-כן היה המפקח על מחנות הריכוז (Inspekteur der Konzentrationslager), מונה לראש אגף D, שמושב נשאר באורנייבורג (Oranienburg) שמחוץ לברלין.

המבנה המינהלי במחנות הריכוז היה זה: הממונה על עבודת האסירים במחנה (Arbeitseinsatzführer) היה אומנם כפוף למפקד המחנה, אך קיבל הוראות טכניות מאגף D II, ורופא המחנה, שאף הוא היה כפוף למפקד, קיבל הוראות מאגף D III. רק המחלקה הפוליטית שבמחנות קיבלה את הוראותיהן מן המשרד הראשי לביטחון הרייך, שהוא שהוסמך לקבוע מי יישלח למחנה ריכוז ומי ישוחרר ממנו. המחלקה הפוליטית עוררה את אימת האסירים יותר מכול, בהיותה אחראית לחקירתם ולהתעמרות בהם.

הכללתם של מחנות הריכוז בתחום סמכותו של ה-WVHA נבעה מכך שציפו כי מ-1942 ימלאו המחנות תפקיד רב יותר בייצור המלחמתי. הצלחתם של מחנות הריכוז בייצור מוצרים מסובכים מבחינה טכנית הדורשים רמה גבוהה של דיוק גרמה הערכה מחודשת של כושר העבודה שלהם. הדבר הצריך ארגון מחודש של הצבת האסירים ומתן משקל רב יותר לשיקולי כלכלה. עד להקמת ה-WVHA היה ניצול ייצורם של האסירים נתון בידי המשרד הראשי לתקציב ולבנייה, וס"ס האופטטורמפירר וילהלם בורבק עמד בראש המחלקה, באותו משרד, שעסקה בכך. במסגרת ה-WVHA הפכה המחלקה למחלקת II באגף D,

ובראשה הוצב ס"ס שטנדרטנפירר גרהרד מאורר. מחלקה II D היא שנשאה ונתנה עם חברות תעשייה בעניין ניצול עבודת האסירים – מספר האסירים שיועמדו לרשות החברה, העבודה שתוטל עליהם, המזון והשיכון שיקבלו והתמורה הכספית שיתנו החברות בעד יום עבודה של אסיר. התשלום ההוא היה תלוי בדרישות הכרוכות בעבודה, והוא נע משני רייכסמרקים לשישה.

בתחילה שיפרו מאמצי ה-WVHA להגדיל את תרומת הס"ס למאמץ המלחמה על-ידי ניצול עבודת אסירי המחנות את תנאי מחייתם של רוב האסירים. ואולם, השיפור לא האריך ימים. הנהלת ה-WVHA ביקשה להגדיל בהתמדה את תפוקת האסירים למאמץ המלחמה, אך היא לא עשתה במקביל מאמצים לדאוג לשיכונם ולהזנתם, וכן להכשרתם של צוותי ס"ס ומפקחי עבודה הממונים על האסירים. כתוצאה מכך הסתמך ה-WVHA יותר ויותר על שימוש בכוח ברוטלי ועל עונשים דרקוניים במטרה להגדיל את תפוקת האסירים, והתוצאה היתה התשתם המוחלטת. קל מאוד היה למצוא אסירים חדשים במקום האסירים שנספו בתנאים הללו, מכיוון שהמשרד הראשי לביטחון הרייך שלח למחנות הריכוז זרם בלתי פוסק של אסירים מן הארצות הכבושות. האסירים נוצלו מעבר ליכולתם במידה שלא תיאמן, בייחוד אסירים שהועסקו בעבודת עפר ובנייה. אסירים שהועסקו בייצור מוצרים טכניים בעלי חשיבות נפגעו פחות מכן.

ב-15 בספטמבר 1942 הגיע פול עצמו לכלל הסכם עם שר החימוש אלברט שפר. בהסכם התחייב פול להעמיד לצורכי הייצור המלחמתי, בשלב הראשון, 50,000 יהודים כשירים לעבודה באושוויץ, שאותם 'ישלפו מתוך ההגירה למזרח', כלומר, מתוך המשלוחים להשמדה, ובכך יינצלו זמנית מהשמדה. פול מלא תפקיד מכריע בהרחבתה של אושוויץ לתשלובת תעשייה והשמדה ענקית. מבחינת WVHA היו ניצול האסירים לעבודת כפייה והשמדתם שני רכיבים שווי ערך בשלטון הנאצי: היצורים שהם 'תת אדם' קיימים אך ורק כדי למלא צורכי אידיאולוגיה וכלכלה של הנאצים.

בקיץ 1944 היו ל-WVHA קשיים עצומים לספק למפקדי המחנות את המזון וההלבשה המזעריים ביותר לאסירים, וממש באותה עת עסק המשרד בארגון מפעלי עבודה גדולים אף יותר. שפר עשה מאמצים לבלום את כוחו הגדל של ה-WVHA בתחום החימוש עקב שליטתו על הקצאת כוח אדם בתקופה של מחסור חמור. באוקטובר 1944 ציווה שפר שכול שימוש נוסף באסירים יהיה טעון אישור ממנו אישית; ואולם, הדבר לא מנע ממנו מלאשר העברת מפעלי חימוש למנהרות תת-קרקעיות המוגנות מפני הפצצות, וכריית המנהרות הללו היתה מפעל של ה-WVHA שהוצאתו לפועל היתה כרוכה במותם של המוני אסירים שהועסקו בו. קצין הס"ס שהיה מופקד על מפעל הכרייה היה אוברגרופנפירר הנס קמלר, הממונה הראשי על הבנייה של הס"ס, שכללה מפעלי תעשייה, מיתקני מחנות ריכוז וצריפי אסירים.

